כיתה ז' | תנ"ך | שיעור 2 מתוך 6 | 45 דק' | שמואל א ח, א-כב

**ממלכתי: ספר שמואל א נלמד בחטיבת הביניים (קריאה ספרותית-היסטורית, דמויות וערכים). חמ"ד: בתכנית החמ"ד ספר שמואל א משויך לכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק, מצודת דוד ואברבנאל. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.**

# "שימה לנו מלך": העם מבקש מלך ומשפט המלך

## 🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו את שתי הסיבות שהזקנים נותנים לבקשת המלך: בני שמואל ש"וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע", והרצון להיות "כְּכָל-הַגּוֹיִם"
- התלמידים ימיינו את "משפט המלך" (ח, יא-יז): מה המלך ייקח מהעם, ולמי ייתן
- התלמידים יבחנו את תגובת שמואל ואת תשובת ה' "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי-אֹתִי מָאֲסוּ", וישוו לחוק המלך בספר דברים

## 📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

בהתאם לתוכנית הלימודים: לפי מתווה משרד החינוך להוראת שמואל א בחמ"ד (תשפ"ז, כיתה ח'), יחידת פרקים ח-טו, פרק ח: "בניו של שמואל לא הולכים בדרכיו", "בקשת העם למלך" ו"משפט המלך". הרעיון הגדול במתווה: "מלכות שמיים מול מלכות בשר ודם". מיומנויות: איתור פרטים והשוואה (חוק המלך בדברים יז).

## ❓ השאלה הגדולה של השיעור

**מה מרוויחים וממה מוותרים כשבוחרים מלך?**

העם מבקש מלך, שמואל נפגע, וה' אומר לו להיענות ובכל זאת להזהיר. בשיעור עורכים "חשבון" של מלוכה: מה העם רוצה לקבל, ומה המלך ייקח ממנו בתמורה.

## 🚪 כרטיס כניסה (2 דקות)

בתחילת השיעור כל תלמיד עונה בכתב, בלי ציון:

1. איך שפט שמואל את העם בפרק ז? כתבו פרט אחד.
2. מה ההבדל לדעתכם בין שופט לבין מלך?
3. אילו שלושה דברים הייתם מצפים ממנהיג של מדינה?

**למורה:** התשובות לשאלה 2 משמשות בסיס לטבלה "שופט מול מלך" שתתמלא במהלך השיעור. שאלה 3 תחזור בסוף, כשהתלמידים ישוו את הציפיות שלהם ל"משפט המלך".

### 🧪 פתיחה

שואלים: "אילו הייתם יכולים לבחור, הייתם רוצים מלך שמחליט הכול, או מועצה שמקבלת החלטות יחד?" נותנים לתלמידים לעמוד בשני צדי הכיתה לפי הבחירה, ושני תלמידים מכל צד מנמקים. מסבירים שבפרק ח העם עומד בדיוק מול השאלה הזאת.

### 📖 הסבר למורה

שמואל מזדקן ושם את בניו יואל ואביה לשופטים בבאר שבע. הבנים "וְלֹא-הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָו": הם לוקחים שוחד ומטים את המשפט. זקני ישראל באים לרמה ומבקשים: "שִׂימָה-לָּנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ – כְּכָל-הַגּוֹיִם". יש בבקשה שני חלקים: בעיה אמיתית (שופטים מושחתים) ורצון להיות כמו העמים האחרים.

שמואל נפגע: "וַיֵּרַע הַדָּבָר, בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל", והוא מתפלל. ה' עונה לו "שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם", אבל מוסיף: "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי-אֹתִי מָאֲסוּ מִמְּלֹךְ עֲלֵיהֶם". ה' מבקש משמואל להזהיר את העם ולספר להם את "משפט המלך".

משפט המלך (ח, יא-יז) הוא רשימה של מה שהמלך ייקח: בנים לצבא ולעבודה, בנות למטבח, שדות וכרמים, מעשר מהיבול ומהצאן, ובסוף "וְאַתֶּם, תִּהְיוּ-לוֹ לַעֲבָדִים". המילה שחוזרת היא "יקח". העם לא משתכנע: "וְהָיִינוּ גַם-אֲנַחְנוּ, כְּכָל-הַגּוֹיִם; וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ, וְנִלְחַם אֶת-מִלְחֲמֹתֵנוּ". ה' אומר לשמואל "וְהַמְלַכְתָּ לָהֶם מֶלֶךְ".

כדאי להשוות לחוק המלך בתורה (דברים יז, יד-כ): התורה מאפשרת מלך ("שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ") אבל מגבילה אותו: לא להרבות סוסים, נשים, כסף וזהב. כך עולה השאלה שהמפרשים דנים בה: אם התורה מתירה מלך, מה היה רע בבקשה?

### 📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

**שמואל א פרק ח, פסוקים א-ט**

**(א)** וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל; וַיָּשֶׂם אֶת-בָּנָיו שֹׁפְטִים, לְיִשְׂרָאֵל.

**(ב)** וַיְהִי שֵׁם-בְּנוֹ הַבְּכוֹר יוֹאֵל, וְשֵׁם מִשְׁנֵהוּ אֲבִיָּה – שֹׁפְטִים, בִּבְאֵר שָׁבַע.

**(ג)** וְלֹא-הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָו, וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע; וַיִּקְחוּ-שֹׁחַד – וַיַּטּוּ, מִשְׁפָּט.

**(ד)** וַיִּתְקַבְּצוּ, כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל; וַיָּבֹאוּ אֶל-שְׁמוּאֵל, הָרָמָתָה.

**(ה)** וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, הִנֵּה אַתָּה זָקַנְתָּ, וּבָנֶיךָ, לֹא הָלְכוּ בִּדְרָכֶיךָ; עַתָּה, שִׂימָה-לָּנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ – כְּכָל-הַגּוֹיִם.

**(ו)** וַיֵּרַע הַדָּבָר, בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ, תְּנָה-לָּנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ; וַיִּתְפַּלֵּל שְׁמוּאֵל, אֶל-ה'.

**(ז)** וַיֹּאמֶר ה', אֶל-שְׁמוּאֵל, שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם, לְכֹל אֲשֶׁר-יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ: כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי-אֹתִי מָאֲסוּ מִמְּלֹךְ עֲלֵיהֶם.

**(ח)** כְּכָל-הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר-עָשׂוּ, מִיּוֹם הַעֲלֹתִי אוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד-הַיּוֹם הַזֶּה, וַיַּעַזְבֻנִי, וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים – כֵּן הֵמָּה עֹשִׂים, גַּם-לָךְ.

**(ט)** וְעַתָּה, שְׁמַע בְּקוֹלָם: אַךְ, כִּי-הָעֵד תָּעִיד בָּהֶם, וְהִגַּדְתָּ לָהֶם, מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם.

**שמואל א פרק ח, פסוקים י-כב**

**(י)** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל, אֶת כָּל-דִּבְרֵי ה', אֶל-הָעָם, הַשֹּׁאֲלִים מֵאִתּוֹ מֶלֶךְ.

**(יא)** וַיֹּאמֶר – זֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: אֶת-בְּנֵיכֶם יִקַּח, וְשָׂם לוֹ בְּמֶרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו, וְרָצוּ, לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ.

**(יב)** וְלָשׂוּם לוֹ, שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים; וְלַחָרֹשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ, וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי-מִלְחַמְתּוֹ וּכְלֵי רִכְבּוֹ.

**(יג)** וְאֶת-בְּנוֹתֵיכֶם, יִקַּח, לְרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת, וּלְאֹפוֹת.

**(יד)** וְאֶת-שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת-כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם, הַטּוֹבִים – יִקַּח; וְנָתַן, לַעֲבָדָיו.

**(טו)** וְזַרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם, יַעְשֵׂר; וְנָתַן לְסָרִיסָיו, וְלַעֲבָדָיו.

**(טז)** וְאֶת-עַבְדֵיכֶם וְאֶת-שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת-בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים, וְאֶת-חֲמוֹרֵיכֶם – יִקַּח; וְעָשָׂה, לִמְלַאכְתּוֹ.

**(יז)** צֹאנְכֶם, יַעְשֵׂר; וְאַתֶּם, תִּהְיוּ-לוֹ לַעֲבָדִים.

**(יח)** וּזְעַקְתֶּם, בַּיּוֹם הַהוּא, מִלִּפְנֵי מַלְכְּכֶם, אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם לָכֶם; וְלֹא-יַעֲנֶה ה' אֶתְכֶם, בַּיּוֹם הַהוּא.

**(יט)** וַיְמָאֲנוּ הָעָם, לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל שְׁמוּאֵל; וַיֹּאמְרוּ לֹא, כִּי אִם-מֶלֶךְ יִהְיֶה עָלֵינוּ.

**(כ)** וְהָיִינוּ גַם-אֲנַחְנוּ, כְּכָל-הַגּוֹיִם; וְשָׁפְטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ, וְנִלְחַם אֶת-מִלְחֲמֹתֵנוּ.

**(כא)** וַיִּשְׁמַע שְׁמוּאֵל, אֵת כָּל-דִּבְרֵי הָעָם; וַיְדַבְּרֵם, בְּאָזְנֵי ה'.

**(כב)** וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹלָם, וְהִמְלַכְתָּ לָהֶם מֶלֶךְ; וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, לְכוּ אִישׁ לְעִירוֹ.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפסוקים המלאים בקישורים למטה.

## ⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "וַיֵּרַע הַדָּבָר, בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל" (שמואל א ח, ו)

💭 **מפרשים:** רש"י מסביר מה בדיוק הפריע: "לְפִי שֶׁאָמְרוּ לְשָׁפְטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם". לפי רש"י הבעיה אינה המלך עצמו, אלא הרצון לחקות את העמים.

📜 **כתוב:** "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי-אֹתִי מָאֲסוּ" (שמואל א ח, ז)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: "אבל בי מאסו, ולא חפצו במשפטי התורה". ה' מנחם את שמואל: הדחייה אינה אישית.

📜 **כתוב:** "שִׂימָה-לָּנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ – כְּכָל-הַגּוֹיִם" (שמואל א ח, ה)

💭 **מפרשים:** רד"ק מביא את דברי חז"ל שמינוי מלך הוא מצווה, ושואל למה הדבר היה רע. תשובתו: "לפי שבתרעומת שאלו אותו", כלומר מתוך תלונה ולא לשם שמים.

## 👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

**חומרים:** תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. כרטיס כניסה (3 דקות)
2. פתיחה: מלך או מועצה? בחירה בגוף ונימוקים (5 דקות)
3. קריאה מודרכת של ח, א-ט: הבקשה, תגובת שמואל ותשובת ה' (10 דקות)
4. עבודה בקבוצות על ח, י-יח: מיון "משפט המלך" בטבלה: מה המלך לוקח, ממי ולמה (12 דקות)
5. השוואה לחוק המלך (דברים יז): מה המשותף ומה שונה (8 דקות)
6. ח, יט-כב: העם מסרב להקשיב. דיון, סיכום וכרטיס יציאה (7 דקות)

## 💬 שאלות לדיון

**הבנה (מה כתוב?)**

1. מה עשו בני שמואל, ולמה זה חשוב לבקשת הזקנים?
2. מה המילה שחוזרת שוב ושוב במשפט המלך?
3. מה העם עונה לשמואל אחרי שהוא מזהיר אותו?

**פרשנות (מה זה אומר?)**

1. למה ה' אומר לשמואל לשמוע בקול העם, אם הבקשה לא טובה בעיניו?
2. מה ההבדל בין "מלך לשפטנו" לבין מלך "ככל הגוים"?

**הערכה (מה דעתי?)**

1. האם הזקנים צדקו כשביקשו שינוי, אחרי שבני שמואל נכשלו? נמקו.
2. מה דעתכם: עדיף מנהיג חזק שלוקח הרבה, או מנהיג חלש שלא מסוגל להגן? האם יש דרך שלישית?

## 🏁 סיכום השיעור

העם מבקש מלך בגלל בעיה אמיתית (שופטים מושחתים) ובגלל רצון להיות "ככל הגוים". שמואל מזהיר שהמלך ייקח הרבה, אבל העם מתעקש, וה' מסכים. השאלה הגדולה של הפרק נשארת פתוחה: האם מלוכה היא טובה או רעה? בהמשך הספר נראה מה קורה עם המלך הראשון.

### 🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

השלימו: "העם רצה מלך כדי ש... ; שמואל הזהיר שהמלך...".

### 🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

**ממלכתי**

- קריאה של הפרק כטקסט פוליטי: ויכוח על שיטת משטר, שלטון וזכויות, וכוח שעלול להשחית. אפשר לחבר לשיעורי אזרחות על הפרדת רשויות.
- דגש על התבנית הספרותית של משפט המלך: חזרה על "יקח", רשימה שהולכת ומחמירה עד "תהיו לו לעבדים".

**ממלכתי-דתי (חמ"ד)**

- דיון במחלוקת המפרשים: מצווה למנות מלך (רד"ק בשם חז"ל) מול הבקשה הזאת שהייתה רעה. מה ההבדל בין מלך לפי התורה לבין מלך ככל הגוים?
- "כִּי-אֹתִי מָאֲסוּ": קבלת עול מלכות שמים, ואיך מלך בשר ודם יכול לשרת אותה ולא להחליף אותה.

### 💡 הערות למורה

את מיון משפט המלך אפשר לעשות בכרטיסיות: כל קבוצה מקבלת פסוק אחד (יא-יז) ומדביקה על הלוח בטבלה "מה לוקח / ממי / למה". את דברים יז, טו-יז כדאי להקרין או להדפיס. למתקשים: דף עם תמיכה.

### 📝 בדף העבודה

בדף: שתי הסיבות של הזקנים, תגובת שמואל ותשובת ה', טבלת משפט המלך, השוואה לחוק המלך בדברים ומשימת סיכום. יש גם גרסה עם תמיכה.

## מקורות

- שמואל א פרק ח – מכון ממרא (נוסח הפסוקים)
- רש"י על שמואל א ח – ספריא
- מצודת דוד על שמואל א ח – ספריא
- רד"ק על שמואל א ח – ספריא
- דברים פרק יז (חוק המלך) – מכון ממרא
- מתווה להוראת שמואל א, תשפ"ז – תנ"ך חמ"ד, משרד החינוך (PDF)

# מחוון: "שימה לנו מלך": העם מבקש מלך ומשפט המלך

1. (1) שמואל זקן ובניו לא הלכו בדרכו: לקחו שוחד והטו משפט (ח, ג-ה). (2) הם רוצים להיות "ככל הגוים" (ח, ה).
2. "לא אתך מאסו כי אתי מאסו ממלך עליהם": הדחייה אינה של שמואל אישית. זה מרגיע את שמואל, אבל גם מדאיג, כי העם דוחה את מלכות ה'.
3. בנים: לצבא, למרכבה ולפרשים, לשרים, לחרישה ולקציר ולייצור כלי מלחמה. בנות: לרקחות, לטבחות ולאופות. שדות, כרמים וזיתים הטובים: ייתן לעבדיו. מעשר: מהזרעים והכרמים לסריסיו ולעבדיו, ומהצאן; ובסוף "ואתם תהיו לו לעבדים".
4. מתירה: "שום תשים עליך מלך" שה' יבחר בו, מקרב אחיך. אוסרת: להרבות סוסים, להרבות נשים, להרבות כסף וזהב (וגם להשיב את העם למצרים). כל דוגמה נכונה מתקבלת.
5. העם מסרב: "לא, כי אם מלך יהיה עלינו". הוא מצפה שהמלך ישפוט אותם, ייצא לפניהם ויילחם את מלחמותיהם, כדי להיות ככל הגוים.
6. בעד: בני שמואל היו מושחתים, "ויקחו שחד ויטו משפט" (ח, ג), והעם צריך מנהיג צודק ומגן. נגד: הרצון להיות "ככל הגוים" (ח, ה, כ), וה' אומר "כי אתי מאסו" (ח, ז). (ניקוד מוצע: נימוק בעד 2, נימוק נגד 2, פסוקים 1.)

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רד"ק ומצודת דוד מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'. ממלכתי: ספר שמואל א נלמד בחטיבת הביניים (קריאה ספרותית-היסטורית, דמויות וערכים). חמ"ד: בתכנית החמ"ד ספר שמואל א משויך לכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק, מצודת דוד ואברבנאל. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.